ЎЗБЕКИСТОН — ВАТАНИМ МАНИМ!

«ИНСОН ВА ҚОНУН»

КҮШ — ӘДИЛЛИКТЕ

Газета 1996 – жыл 1-сентябрден баслап шыға баслады

20 СЕНТЯБРЬ 1997 ЖЫЛ 29 (36) ШЕМБИ

сатыўда еркин баҳада

АДАМ ХӘМ НЫЗАМ

ҚАРАҚАЛПАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҲУҚЫҚ ҚОРҒАЎ УЙЫМЛАРЫНЫҢ ЖӘМИЙЕТЛИК—ҲУҚЫҚЫЙ ГАЗЕТАСЫ

РЕСПУБЛИКА ПРОКУРАТУРАСЫНДА

Жақында Қарақалпақстан Республикасы прокуратурасында республика ҳуқық қорғаў уйымларының координациялық Кеңес Мәжилиси болып өтти.

Мәжилисти Қарақалпақстан Республикасы прокуроры Х. Халимов басқарды.

Мәжилисте Өзбекстан Республикасы Президентиниң 1996 жыл 5 марттағы «Базарлардың жумысларын шөлкемлестириў ҳәм халыққа хызмет көрсетиўди жақсылаў бойынша қосымша илажлар ҳаққында»ғы Пәрманы ҳәм Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинетиниң 1996 жыл 5 марттағы «Базарлардың хызметин ҳәм басқарыўды тәртипке салыў илажлары» ҳаққындағы Қарарының орынланыў барысы ҳаққындағы мәселе қаралды.

Бул мәселе бойынша Қарақалпақстан Республикасы прокурорының орынбасары М. У. Арзымбетов кең түрде мәлимлеме жасады.

Өзбекстан Республикасы Президенти И. Кәримов биринши шақырық Қарақалпақстан Республикасы Жоқарғы Кеңесиниң он екинши сессиясында шығып сөйлеген сөзинде «районлардың ҳәм қалалардың базарларында дийханлар ушын қолайлы жағдайлар дүзилмеген»—деп атап өткен еди.

Ҳақыйқатында да дийхан базарларының бүгинги жағдайы жақсы емес. Алып сатарлық, нызамсыз сырт ел валютасын алып—сатыў, тийисли рухсатнамаларсыз саўда ислеў, ҳәр қыйлы формада саўда тәртибин бузыў, тутыныўшылардың ҳуқықларына қыянетшилик етиў сыяқлы ҳуқық бузыў фактлери кеңнен орын алмақта. Базарларда сатыўшылар, дийханлар ҳәм қарыйдарлар ушын қолайлы шараятлар жаратылмаған, санитариялық жағдайлары төмен. Азық-аўқат, аўыл—хожалық өнимлериң жеткерип бериў мақсетинде дүзилген шәртнамалар, сондай-ақ, фьючерс шәртнамалары толық орынланбай, бул өз гезегинде аўыл—хожалық өнимлериниң, базардағы затлардың баҳасының кескин өсип кетиўине себепши болмақта.

Сонлықтан Өзбекстан Республикасы Президентиниң базарларды раўажландырыў бойынша шығарған Пәрманы, Министрлер Кабинети қарарларын орынлаў ушын жергиликли ҳәкимият, базар басшылары басқа да ҳуқық қорғаў уйымлары өз-ара бирге ислесиўди жақсылаўы, атап өтилген кемшиликлерди тез күн ишинде сапластырып тийисли жуўмақ шығарыўы лазым.

Бул мәселе бойынша Қарақалпақстан Республикасы Ишки ислер министрлиги, коррупция, рәкет ҳәм терроризмге қарсы гүрес басқармасының бөлимше баслығы И. Сержанов, Хожели қаласы ҳәкиминиң орынбасары И. Шербаев, Төрткүл дийхан базары баслығы И. Зарипов, Нөкис қалалық мәмлекетлик салық инспекциясы баслығы Т. Алланиязов, Қоңырат район ара прокуроры Е. Қайыпбергенов, Қарақалпақстан Республикасы Санэпидстанция бас шыпакер орынбасары С. Кариев, Нөкис дийхан базары баслығы М. Еримбетов, Қарақалпақстан Республикасы Мәмлекетлик Бас салық басқармасы баслығының биринши орынбасары С. Нийетуллаевлар шығып сөйледи.

Мәжилисте Қарақалпақстан Республикасы прокуроры Х. Халимов жуўмақлаў сөз сөйлеп, өз сөзинде ол Президент Пәрманларын орынлаў бойынша ҳуқық қорғаў уйымларының алдына айқын ўазыйпалар белгиледи.

Мәжилиске Қарақалпақстан Республикасы Жоқарғы Кеңеси Мәмлекетлик ҳуқық бөлиминиң баслығы А. Бахиев, Қарақалпақстан Республикасы Министрлер Кеңеси Мәмлекетлик ҳуқық бөлиминиң баслығы З. Шамуратова, республика ҳуқық қорғаў уйымларының басшылары қала, район ҳәкимлериниң биринши орынбасарлары, қала, район прокурорлары, ишки ислер бөлими баслықлары, салық инспекциясы баслықлары ҳәм қала, районлардың дийхан базарлары баслықлары қатнасты.

ОИЛА ВА ЖАМИЯТ

ДАВЛАТ ОИЛАДАН БОШЛАНАДИ

Мустақил Ўзбекистонимиз ўз истиқлолини эъзозлаб, айни шу кунда мамлакатимизда янги инсон, озод фуқаролик кайфиятини, руҳиятини шакллантиришни бош масала қилиб қўйилаётганлиги бежиз эмас. Бу масала ўз ичига бугунги кунда биз қайғураётган келажак ёшлар руҳий оламини, дунёқарашини, ҳуқуқий онгини, маданиятини қамрайди, сабаби биз шу масалани ҳал қилиб билсаккина авлодларимизга мамлакатимизнинг келажаги буюк дея мерос қилиб қолдира оламиз.

Давлат оиладан бошланади. Оилада дунёга келган фарзанднинг биринчи ватани бу оиладир. Шундай экан бугунги кунда шу ватаннинг ўзи саломатми, шу кунда нега аёлларимизнинг ичида шарму ҳаёсини унутган, назокатини, ўз оналигини, суюкли алласини унутганлар учраб турибди, нега шу кунда етимхонадаги болалар сони ортмоқда, нега оолаларимиз отадан ёки онадан тирик етим қолмоқда, нега ёшгина ўсмирларимиз бугун жиноят йўлига кириб кетиб темир панжараларга тушмоқда оталар нега ўз фарзандларидан юз ўгирмоқда деган саволлар бизни қийнамоқда.

Баъзан кўчада ёки уйда болаларимизнинг ёмон хулк атворларини кўрсак, ота-онани ҳурмат қилмаганларини кўрсак ғазабланамиз, уларни тартибга чақирган бўламиз, лекин шу вақтда оолада юз берган салбий хулк атворда онанинг айби бор ёки йўқлигини ўйламаймиз.

Биз деярлик ҳаммамиз касбимиздан, жамиятда тутган ўрнимиздан қатъий назар ота ёки она деган юксак номга эгамиз. Ота, оналикни бизга табиат инъом қилган экан, буни ҳар бир ота ва она фуқаролик бурчи деб билмоғи керак. Бу бурчдан ҳеч бир ота ёки онанинг давлат, жамият ва келажак оилада ва фарзандлари олдида бош тортишга ҳаққи йўқ. Суд амалиётига назар соладиган бўлсак бу табиатнинг қилган инъомини, фуқаролик бурчини оёқ ости қилаётганлар учраб турибди, сабаби ўтган 1996 йилда туман суди томонидан сабабли ёки сабабсиз 46 та оиланинг никоҳи бекорланди, бу дегани шу оилалардан 114 та ўғил ёки қиз тириклайин отадан ёки онадан қолди, туманимизда яшовчи, ишловчи 182 та ота ва 3 та аёл ўз фарзандлари учун нафақа тўлайдилар демак шу нафақа олаётган фарзандлар шу кунда ёки она, ёки ота меҳрига, тарбиясига муҳтож.

Туман судида қаралган никоҳни бекорлаш ҳақидаги ишлар ўрганилиб таҳлил қилиб чиқилганда 48 фоизи эри ёки аёлининг бир бирига хиёнат қилгани ҳақида, 21 фоизи аёли ёки эрининг рўзғорига қарамагани ҳақида, қолганлари доимий равишда гиёвандлик ёки кайф берувчи моддаларни истеъмол қилгани ҳақидаги сабаблар экани аниқланди. Кейинги вақтларда она деган муқаддас номга эга бўлган аёллар томонидан суюқоёқлилик туфайли оилаларнинг бузилиш холлари кўпаймоқда, бу муаммо жамиятимизни ҳам давлатимизни қолаверса ҳар бир фуқарони қийнайдиган муаммодир, сабаби бундай аёллардаги ёки эркаклардаги ҳислотлар биринчидан ўзларининг оилаларининг бузилишига болаларининг етим қолишига олиб келаётган бўлса, иккинчи томондан бошқа оилаларнинг ҳам бузилишига, уларнинг ҳам болаларининг тирик етим қолишига олиб келмоқда, учинчидан эса шу туфайли кўпгина таносил касалликлари келиб чиқиб давлатимиз томонидан ва фуқароларнинг ўзлари томонидан қанчадан қанча маблағлар сарфланмоқда.

Кўпгина жиноятларнинг содир бўлиш сабаби шу масалага бориб тақалади. Яқинда туман суди томонидан «Қилчиноқ» фермерлар уюшмасида яшовчи Г. номли аёл ўзининг суюқоёқлилиги билан бегона эркак билан гап сўз бўлиб эрига хиёнат қилгани учун 10 йил бирга яшаган эридан никоҳни бекорлади, бу йўлга кирганларнинг кўпчилиги ўзининг она эканини унитиб ўзининг аёллик бурчини унитиб қолади, сабаби у биридан оири ёқимтой бўлган 3 нараста фарзандини ҳам эрига ташлаб шу бегона эркак билан кетиб қолган. Оҳир оқибатда бу бегона эркакнинг ҳам оиласи бузилиб унинг болалари тирик етим қолди.

Бу айтишга осон гап лекин бу гапнинг мағзини чақсак ўзининг азалдан оналик меҳри, болажанлиги ва иффати билан дунёни танг қолдирган ўзбек аёли ва оиласига ет нарсадир. Бундай мисолдан ҳар оиримиз тўғри хулоса олиб, шу йўлга бораётган хох эркак, хох аёлни йўлдан қайтариб оилаларни сақлаб қололсақ биз катта савоб иш қилган бўламиз. Сабаби замондошимизнинг бир заминда яшаб шу йўлларни танлаб кетишида атрофда муҳит яъни сиз билан бизнинг катта таъсиримиз бор.

Ота ва онанинг тарбияси бола учун асосий тарбия бўлади, оталаримиз бежиз, «қуш уясида кўрганини қилади» деб айтмаган. Ҳақиқатдан ҳам фарзанд оилада тўғри тарбия олса унинг юриш туриши, хулқи устидан ота-она назорати бўлсагина у самарали натижа беради.

Вояга етмаганлар ўртасидаги жиноятчиликнинг содир бўлиш сабабларини таҳлил қилиб кўрганимизда кўпчилиги нотинч оилаларда тарбия олган, ота онасининг ахлоқи яхши бўлмаган, спиртли ичимликка муккасидан ота ёки онаси берилган, ота-онанинг назорати кам бўлган оилалардан чиққан фарзандларнинг содир қилаётганлигини кўрамиз. Бунга туман суди томонидан Кемжаев ва бошқаларнинг жиноятли иши қараб чиқилган вақтда шу вояга етмаган фарзандига отасининг ГАЗ—24 машинасини суриункали равишда бошқарувига берил қўйганлиги, унинг эса ҳеч қандай машина бошқаришга ҳуқуқи йўқлиги аниқланди. Жиноят шу вояга етмаган боланинг автомашинани қонунсиз равишда бошқариб авария содир қилганидан ва отасидан қўрқиб шу автомашинани тузаттириш учун 2 минг сўм техга тўлаши учун қўшниларининг беш қўйини ўғирлаб жиноят содир қилинган, бу жиноят ишига вояга етмаган А. исмли бола ҳам жалб қилиниб, у қўйи бор уйларни кўрсатиб берган ва беш қўйни сотиб машинасини тузатиш учун тех мастерига берганлар.

Бу жиноят содир қилганларнинг отаонасига назар соладиган бўлсак, ҳар икки оиланинг ҳам ота-онаси болаларининг қаерда, ким билан қандай иш билан шуғулланиб юргани суриункали равишда текширмасдан болалари тарбиясига бефарқ қараб келаётган шахслар бўлган, ҳатто боласи авариядан кейин қўйи ўғирлаб сотишлари учун 3 кун кетган шу уч кун жараёнида менинг болам транспорт бошқариб юрибди қаерда қолди экан, не иш билан шуғулланиб юрибди экан деб ҳам қизиқмаганлар.

Айниқса болалар ўртасида кейинги вақтларда ўғрилик қилиш, ўғрилик қилганларда ҳам зарурликдан эмас балки ўзининг қандай тарбияланаётганини кўрсатиш мақсадида гуруҳ бўлиб ўғрилик қилишлар кўпаймоқда шу йил 4 та вояга етмаганлар томонидан содир қилинган жиноятлар қайд қилинган, 16 та маъмурий ҳуқуқбузарликлар аниқланган.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодекси бўйича бир рузғор асосида икки хотинликка йўл қўйилмайди, Элликқалъа фермерлер уюшмасида яшовчи Сапарниязов Рахимбой Мариям исмли қонуний хотини бўлишига қарамасдан яъни бошқа Тамара исмли аёлга уйланиб ҳар иккиси билан бир рўзғорда яшаган, натижада катта аёли кичик аёли билан ўз-ора жанжаллашиб кичик аёлнинг ўз жонига қасд қилиб вафот қилишига сабабчи бўлган. Бу модда жиноят қонунчилигига бежиз кирмаган ҳар икки аёлга нисбатан тенглик оулмаслиги табиий холдир, шу туфайли мана шундай оқибатлар келиб чиқиши мумкин, бу ерда шуни қайд қилиш керакки Сапарбоевнинг икки хотин бўлиб яшаб келаётганлигини оқсоқол, участка инспектори ва шу ерда яшовчиларнинг ҳаммаси билган, бироқ вақтида тегишли чора кўрилмаган ва ҳамма шу фожиаларнинг бўлишига сабабчи бўлиб утиривди.

Келажакдаги бизнинг вазифамиз шу ўз ҳиссамизни қўшиш, оиладаги ота ва онанинг бурчини, фарзанднинг бурчини, уларга танита билишимиз ёшлар ўртасидаги маънавий тарбияни кучайтиришимиз лозим, маҳалла оқсоқолларидан, турмуш тажрибасига эга бўлган қариялардан унумли фойдаланишимиз лозим, сабаби маҳалла шундай тарбия ўчоғики у яхшини элга танитади, ёмоннинг айбини очиб тўғри йўлга солади.

Ш. РАЖАБОВА,
Элликқалъа туман суди раиси.

СЎЗ МУТАХАССИСГА

СУД—БУХГАЛТЕРЛИК ЭКСПЕРТИЗА, ИҚТИСОДИЙ ЖИНОЯТЛАРНИ ОЧИШ ЙЎЛИДА

Ўзбекистан Республикаси жиноят процессуал қонунчилигида суд экспертизасини тайинлаш тўғрисидаги масалани ҳал этиш мезонига юридик асос белгилаб берилган.

172—моддага мувофиқ «Иш учун аҳамиятли ҳолатлар тўғрисидаги маълумотларни фан, техника, санъат ёки касб соҳаси бўйича билими бўлган шахс ўтказадиган махсус текшириш орқали олиш мумкин бўлганда экспертиза тайинланади».

Экспертиза ўтказиш зарур деб топилгандан сўнг терговчи қарор, суд эса ажрим чиқаради.

Қарорда (ажримда) экспертизани ўтказишни топширган экспертнинг фамилияси ёки муассасанинг номи, ҳал этиш учун эксперт олдига қўйилган саволлар ҳамда тақдим этилаётган материалларнинг рўйхати кўрсатилган бўлиши зарур.

Шунингдек, унда келтирилган савол пухта шаклланган бўлиши керак. Эксперт олдига қўйилган топшириқни тўғри белгилаш кўп жиҳатдан саволларнинг аниқлиги мантиқий изчиллигига боғлиқдир.

Кўпчилик ишлар бўйича—махсус бухгалтерлик ҳисоб—китоб билимларини қўлламай ҳал қилиб бўлмайдиган ҳолатларда суд—бухгалтерлик экспертизаси тайинланади. Ушбу экспертизани тайинлаш масаласи терговчи (суд) томонидан ҳар бир аниқ ва зарур ҳолатлар учун белгиланади. Илгари суд—бухгалтерлик экспертизасини ўтказиш бўлими фақат Тошкент ва Самарқанд шаҳарларида бор эди ва Қорақалпоғистон Республикаси тергов ва суд органлари ходимлари ушбу экспертизани тайинлаш зарур ҳолатларда Тошкент ва Самарканд шаҳарларига боришга мажбур бўлар эдилар.

Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришгандан кейин ва иқтисодиёт соҳасидаги қайта қуришлар боришида Республикамизда давлат—халқ мулкини талон—торож қилиш жиноий ишлар сони бирмунча кўпайди. Ушбу жиноий ишларнинг текширув муддатини анча қисқартириш, яна терговчилар учун ҳам экспертиза учун материаллар йиғишни осонлаштириш ва қўйилган вазифаларни тўғри, сифатли ҳал қилиш мақсадида 1994 йил апрель ойидан бошлаб Нукус шаҳрида Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги Ҳ. Сулайманова номидаги Республика Илмий—Тадкиқод Криминалистика марказининг (қисқача—РИТКМ) суд—бухгалтерлик экспертиза ўтказиш бўлими тошкил этилди.

Суд—бухгалтерлик экспертизаси тайинлаганда энг кўп тарқалган сабаблар қуйидагилар;

— Тафтиш хулосалари ва иш материаллари ёки дастлабки ва қайта тафтиш хулосалари орасидаги (тафтишчи томонидан бартараф қилинмаган ҳолдаги зиддиятлар;

— айбланувчи (судланувчи) нинг асосли илтимосномаси бўлган холат;

— айбланувчининг кўрсатган ҳужжатларини тафтишчи томонидан эътиборга олинмаган ҳолат;

— тафтиш (айниқса инвентаризация) вақтида қўлланилган усулга терговчи томонидан ўнинг тўғрилигига шубҳа қилинган ҳолат;

— бошқа соҳадаги экспертларнинг хулосасида кўрсатилган айрим масалалар эксперт—бухгалтер томонидан ҳал қилиниши керак бўлган ҳолат;

Терговчининг қарорида ёки суд ажримида суд—бухгалтерлик экспертизасини тайинлаш сабаблари аниқ ифодаланиши лозим (бундай ёндашиш экспертиза тайинлаш ва эксперт масалаларининг асослигини ифодалайди).

Суд—бухгалтерлик экспертизаси олдига ҳал қилиш учун қуйидаги масалалар қўйилиши мумкин;

— камомад ёки ортиқча товар—моддий бойликлар ва пул моблағлари бор—йўқлиги, улар вужудга келган давр, жойи аниқлансин;

— товар—моддий бойликларни қабул олиш, сақлаш, сотиш босқичлари ва пул маблағларининг ҳаракатини ҳужжатлар асосида тўғри—нотўғри расмийлаштирилганлигини аниқлаш;

— бухгалтерия ҳисобида акс эттирилган хўжалик молия операцияларининг бухгалтерия ҳисоботи, айниқса давлат солиқларининг тўғри, тўлиқ ва ўз вақтида тўлапишининг ҳисоботи, ҳисобга олиш талабларига ҳамда амалдаги норматив актларга мувофиқлигини аниқлаш;

— ҳужжатларга кўра камомад (зиёдлик) пайдо бўлган даврда ўз ҳисобида товар—материал бойликлар ва пул маблағлари бўлган шахслар доирасини, аниқлаш;

— бухгалтерлик ҳисоботи ва назорати ташкил қилишда йўл қўйилиб моддий зарур етказилишига сабаб бўлган ёки сабаб бўлиши мумкин бўлган ёхуд бу зарарни ўз вақтида аниқлашга халал берган камчиликларни аниқлаш:

— бухгалтерия ҳисоби ва назорати талабларининг бажарилишини таъминлаш лозим бўлган мансабдор шахслар доирасини аниқлаш.

Жиноий ишларнинг ҳар хиллигиги ва уларнинг хусусиятлари ҳамда халқ хўжалиги соҳасининг ўзига хос хусусияти (у ерда содир бўлаётган жиноятлар) олдиндан аниқ саволлар қўйилишига имконият бермайди. Шу сабабли юқорида қайд этилган экспертик масалалар (келтирилган ҳолатлар ҳисобга олинган тарзда) равонлатирлаштирилиши (деталлаштирилиши) ва айрим савол кўринишида қўйилиши мумкин.

Ҳал қилиниши учун қўйилган саволлар қуйидаги асосий талабларга мос келиши зарур;

1. куйиладиган саволлар эксперт бухгалтернинг вазифа доирасида бўлиши;

2. аниқ характерда бўлиши зарур. Қўйилган саволларда корхонанинг исми, текширилаётган давр, мансабдор шахс ва унинг фаолияти кўрсатилиши;

3. справочник (маълумотнома) кўринишга эга бўлмай, аниқ текширувлар олиб боришнинг талаб қилиниши.

Маълумки, эксперт олдига саволларнинг тўғри қўйилиши уларни аниқ, сифатли ва бажарилиш муддатига кўп жиҳатдан таъсир этади.

Афсуски кўп ҳолатларда терговчилар саволларни ноаниқ ва нотўғри қўйишади.

Терговчиларнинг суд—бухгалтерлик экспертизасини тайинлаш ҳақидаги қарорларни текшириш шуни кўрсатадики, қўйилган саволларнинг асосий қисми умумий, ноаниқ мазмунга эга. Бунинг сабаби, бизнинг фикримизча, аниқ саволларни ифодалай олмасликларига, уларнинг иш материаллари ва тафтиш ҳужжатлари бўйича тўлик тушунчага эга эмасликларидир. Бунинг яна бир далили қайта тафтиш тайинлаш ва ўтказиш даврида тафтишчи олдига ҳал қилиш учун бирон мартаям савол қуйилмаслиги. (Натижада тўрт-беш марта тафтиш ўтказилсада асосий масала ечилмай четта қолиб кетади, текширув муддати чўзилади ва фуқароларнинг ҳуқуқларининг чеклаб қўйилишига олиб келиши мумкин.

Шунинг учун ҳам кўпинча; «Жавобгар шахсни бутун иш даврида келтирган зиёни ҳақидаги тафтиш хулосалари тўғрими?» деган савол қўйилади. Аслида терговчи асосан экспертдан тафтиш ҳаракатларини қайта кўриб чиқишни талаб қилади, бунинг урнига бухгалтерлик экспертизасининг имкониятларини кенг қўлланишга даъват этилганда мақсадга мувофик бўлар эди.

Умумий характердан ва ноаниқ ифодаланган саволга яна бир мисол; «Ҳужжатлардаги тафтиш актларидан қайси бирини тўғри деб ҳисоблаш мумкин?». Одатта бундай саволлар жиноий иш буйича бир нечта, бир-бирига зид ҳужжатларда тафтиш актлари бўлган, тақдирда қўйилиши мумкин.

Бу турдаги саволларнинг куйилиши куйидаги икки сабабга кўра ноўриндир;

— ҳужжатлар бўйича тафтиш актлари экспертиза текширув объектлари булмайди, балки улар эксперт—бухгалтерлар учун маълумотлар манбаи ҳисобланади. Актларнинг тўғрилигини баҳолаш терговчи, судларнинг вазифа доирасига киради;

— бундай қўйилган саволларга жавоб бериш учун яна қайтадан тафтиш ўтказиш лозим, бу нарса эса эксперт—бухгалтернинг вазифа доирасига кирмайди.

Суд—бухгалтерлик экспертизанинг текширув объектларига терговчи томонидан экспертга тақдим қилинган қарорда кўрсатилган ҳужжатлар киради.

Умумий тартибга (қоидага) биноан қўйилган саволларни ечиш (ҳал қилиш) учун эксперт —бухгалтерга қуйидагилар такдим этилиши лозим;

а) материалга масъул шахснинг хисоблари (товарлар, товар—пул, материаллар, ишлаб чиқариш аванслари бўйича, касса хисоблари) дастлабки ҳужжатлар билан биргаликда;

б) мулкларни инвентаризация қилиш тўғрисидаги ҳужжатлар (буйруклар, фармойишлар, инвентаризация руйхати, акт натижалари, табиий зарар ҳисоби, моддий жавобгар шахсларнинг тилхатлари);

в.) текширилган ҳаракатларнинг рўйхат дафтарлари (ордерлар дафтари, мемориал ордерлари, механик хисоб табуляграммалари, аналатик хисоб-китоб карточкалари, маблағ айланиши ведомостлари, асосий китоб-дафтарлар);

г.) бухгалтерия ҳисобот ҳужжатлари, (ойлик, чорак, йиллик баланслари).

Шу билан бирга текширилаётган ҳаракатларни аниқлаш ва бериладиган хулосаларнинг асослаш даражасини ошириш учун эксперт—бухгалтер ихтиёрига куйидагилар такдим этилиши лозим;

— моддий жавобгарлик шартномалари, қабул қилиш, бўшатиш, отпуск бериш ва жавобгар шахсларни бир ишдан бошқа ишга ўтказиш ҳақидаги буйруқлар;

— бошқа соҳадаги мутахассислар хулосалари;

— ҳисоб ҳужжатларнинг тафтиш эктлари.

— ҳужжатларни қабул қилиш янги далилий ашёларни ишга қўшиш қарорлари, ва кайдномалари, экспертизага оид сурок ва юзлаштириш кайдномалари;

1995 йил 1—апрелидан бошлаб биз экспертларга жиноий (ёки фукоравий) иш кузғатилмасдан олдин экспертиза ўтказишта рухсат этилди. Бу эса суд—бухгалтерлик экспертизасининг имкониятларини янада кенг қўлланишга имкон яратиб берди. Бизнинг бўлимимизга корхоналар ва шахсий фуқоралар имкон яратиб берди. Бўлимимизга корхоналар ва шахсий фуқоралар ҳам зарур ҳолатларда суд—бухгалтерлик экспертизаси тайинлашлари ва зарур консультациялар олишлари мумкин. Биз улар тайинлашган экспертизани ўтказгач, бу экспертизани терговчи (суд) тайинлаганидек, эксперт ҳулосаси деб эмас, «эксперт фикри» деб расмийлаштириб берамиз.

Шуни қайд этиш керакки, тафтишчи олдига хал қилиш учун қандай саволларни қўйиш юзасидан, экспертиза утказиш учун қандай ҳужжатлар зарурлиги юзасидан ва бошқада бухгалтерия, иқтисодиёт масалалари бўйича Ўз. Р. АВ. РИТКМ Қорақалпоғистон бўлимидан маслаҳат олиш мумкин.

Катта ҳажмдаги давлат—халқ мулкини талон-торож қилиш жиноий ишлари юзасидан олиб бориладиган суд—бухгалтерлик экспертизасини ўтказиш учун узоқ муддат талаб қилади. Шунинг учун бундай мураккаб, кўп воқеали экспертизалар тайинланганда бир нечта суд—бухгалтерлик экспертизасини тайинлаш максадга мувофиқдир. Албатта бундай йўл тутиш янгилик эмас, у 1973 йилда прокуратура, ИИВ ва Адлия вазирлиги томонидан тавсия қилинган бўлса ҳам айрим тергов органлари бунга, шу кунгача етарли эътибор бермай келаётир (айниқса Хоразм вилояти, Қорақалпоғистон Республикаси Хўжалик суди. Божхона башқармаси, шаҳар ва туман тергов, суд идоралари кейинги бир ярим йил мобайнида бир марта ҳам суд —бухгалтерия экспертизасини ўтказишни тайинламади). Бунга амал қилинганда эса текширув муддати анча қисқаради, яна терговчилар учун ҳам экспертиза учун материаллар йиғишни осонлаштиради ва қўйилган вазифани тўғри ҳал қилишда ўз самарасини кўрсатади.

Бизнинг бўлимимиз Нукус шаҳар суди идорасида жойлашган, суд—автотехник ва суд—бухгалтерлик экспертиза ўтказиш бўйича Қорақалпоғистон Республикаси ва Хоразм вилояти тергов ва суд идораларига хизмат кўрсатади. Хизмат телефонлар; 2—34—34, 2—29—38, 2—62—66.

Сатназор АНДИРБОЕВ,
ЎЗР. АВ. РИТКМ. Қорақалпоғистон бўлимининг бухгалтер —эксперти, илмий ходими.

АЕЛЛИККА ДОҒ ТУШИРМАНГ!

Шарқ азалдан жозибали тилсимотлар макони. Дунёнинг бошқа нуқталарига нисбатан бу ер меҳр-мурувват, оқиоат ришталарининг теран илдив отганлиги билан ажралиб туради.

Биз аёлларимизни кўп аъло сифатлар билан таърифлашимиз мумкин. Уларга ҳақиқатан ҳам яхши сифатлар ярашади. Аммо...

Аммо бугун биз сўз юритмоқчи оулаётган воқеа тилимизда тез-тез айланиб турувчи «Гуруч қурмаксиз бўлмас» мақолини бехос эсимизга солди.

Ўз қилмиши учун жазо олган, етти фарзанднинг онаси бўлмиш А. Қодирова енгил йўл билан пул топиш учун қачонлардир ҳаёт сўқмоқларида адашганлиги бугун уни таниганларнинг купчилигига аён. Тилга олишга ҳам жирканчли, иллатларнинг энг ёмони—қўшмачилик билан шуғулланиб келган бу жувон «кўза бир кунида синишини» билмади. Дарҳақиқат, ҳалол билан ҳаромнинг фарқига бормайдиган тубан кимсаларни бир-бири билан топиштириб, уларга уз уйидан жой бериб, ушбу хизмати учун топган ноҳалол луқма билан фарзандларини боққан жувон ўзининг масткашлик ботқоғига нақадар ботиб кетганлигини сезмади.

Хуллас, шу йилнинг 22 феврали куни А. Қодирова ўз уйида навбатдаги базми жамшидни ташкил қилиб, шайтоний ҳирсга тобе бандаларнинг кўнглини топишга кўп уринди. Аммо зиёфат олий нуқтасига етиб, шайтон измига тушганлар кўнгил майлларини қондираётган, қаҳрамонимиз эса бугун қўлга тегадиган даромаднинг салмоғини ҳаёлан чамалаңтган бир пайтда Тахиатош шаҳар ҳуқуқ-тартибот органи ходимлари томонидан ҳибсга олиндилар.

Хуллас, жиноятчилар жазосини олишди. Гўё шу билан ҳамма нарса ўз ўрнига тушгандай. Лекин кўнглимизда оир савол пайдо бўлди. А. Қодировани оу ишни қилишга нима мажбур қилди? Оила ташвишими? Наҳотки, ҳаром йўл билан едирилган луқма фарзандлари тарбиясига таъсир қилишини у тушунмаган бўлса. Қолаверса, кейинги пайтда тадбиркорликка кенг йўл очилиб, аёлқизларимиз турли-туман ажойиб касбларни эгаллаётганда унинг энг жирканч бир йўлни танлагини ажабланарли.

Шундай пайтда ожизаларимизга қарата, аёлликка—покликка доғ туширманг, дегинг келади

Собит ИМАТОВ,

Тахиатош шаҳар прокурори вазифасини бажарувчи, 2-даражали ҳуқуқшунос.

ДАЎА АРЗАЛАРҒА ТӨЛЕНЕТУҒЫН МӘМЛЕКЕТЛИК ПОШЛИНА МУҒДАРЫ

Жоқарғы судына даўа арза келгенде, даўа арзаны судта қараў ушын төленетуғын мәмлекетлик пошлина муғдары.

Өзбекстан Республикасы Кабинет Министрлигиниң 3—ноябрь 1994 жылғы №553 қарарына киргизилген өзгерислери менен, ҳәмде 1997 жылғы 5—мартттағы №120 қарары менен төмендегише өзгерислер киргизилген.

1. Даўа муғдары 1—млн. ға шекем болған жағдайда, даўа муғдарының 3% муғдарда, бирақ ең төмен айлық муғдарынан аз болмаўы керек.

2. Даўа муғдары 1—млн. артық бирақ 10—млн. шекем болған жағдайда даўа муғдарының 2% муғдарда.

3. Даўа муғдары 10—млн. артық болған жағдайда даўа муғдарының 1% муғдарда.

4. Аўыл хожалығы өнимлери бойынша болған даўа арзада, даўа қылынып атырған сўмманың даўа муғдарының 1%—муғдарда.

а) Пул өндириўге тийис болмаған характердеги даўа арзалар ушын, организация ҳәм мәкемелердиң жоқарғы органлардың актлерин толық яки қысман нызамсыз деп есаплағанда, сондай-ақ колхозлардың келисим дүзиўдеги келиспеўшилик жүзесинен келип шығатуғын даўа арзалар (яғный отмен ордера) бойынша.

Ең төмен айлық муғдарының 10—еселеген муғдарда госпошлина төленеди.

б). Банкрот деп таныў ҳаққындағы даўа арзалары бойынша.

Ең төмен айлық муғдарының 20—еселенген муғдарда.

в). Шәртнамалар дүзиўге яки оған өзгертиўлер киргизиўде келип шығатуғын даўа арзалары бойынша.

Ең төмен айлық муғдарының 10—еселенген муғдарда.

г). Қарар қабыл етилген ислерди қайта қарап шығыўда.

Даўа арзаны биринши инстанцияда қараған ўақыттағы төленген мәмлекетлик пошлинаның жартысы 50% муғдарда.

А. Ш. ҚАЛЖАНОВА.

Хожалық судының аға нызам кеңесшиси.

САВОБ НИМА?... ЯХШИЛИКМИ?...

Айтишларича, инсоннинг икки елкасида фаришталар ўтирармиш. Уларнинг бири кишининг савоб амолларини, яна бири эса гуноҳларини қайд этиб борарқан. Қачонки, умр ниҳоя топгач, тирикликда қилинган савобу гуноҳлар ана шу фаришталар ёрдами тарозуга солинаркан. Бунда кимдир беадад савоолари эвазига Аллоҳнинг раҳматига лоиқ кўрилса, яна кимдир йўл қўйган хатолари учун жазога мустаҳиқ бўларкан.

Аждодларимиз исломий ўгитларни бирор дақиқа ҳам ёддан чиқаришмаган. Шу учун ҳам умрлари давомида гуноҳ ишлардан ўзларини тийиб, эзгу юмушларнинг этагидан тутиб яшаганлар. Уларнинг ҳаёт тажрибаларидан ҳар қанча ўрнак олсак арзийди. Лекин, биз шундай қилаяпмизми?! Қай эзгу мақсадлар билан яшаяпмиз, бу кун? Гуноҳ нима эканини чуқур англай оламизми? Аслида, бировнинг дилига озор етказмоқликдан то кўчадаги нон увоғини босиб ўтмоқликкача бўлган ҳамма иш гуноҳ саналади. Савоб-чи? Савоб нима? Яхшиликми? Кимгадир мадад бермоқликми? Ё йиқилганни суяб, турғизишми? Иссиқ сўз айтиб, кўнглини кўтармоқликми ё? Бу нарсалар ҳар биримизнинг оддий инсоний бурчларимиз саналадику! У ҳолда, савоб деганлари нима ўзи?

Қадимий рисолардан бирида ёзилишича, ёши ўтиб қолган киши кўчада бошини эгиб, хомушланиб борар эди. Рўпарасидан келаётган одам унинг аҳволини фаҳмлаб, кўнглини кўтармоқ бўлди. «Ҳой, биродар, нега бунчалик хомушсан, сабабини айт», деди. Шунда кекса киши бундай деди: «Мен ҳажга бормоқ ниятида анча вақтдан бери пул тўплаб келаётгандим. Кечаги кучли ёмғирда камбағал қўшнимнинг иморати қулаб тушди. У бола-чақаси билан очиқ-юпон, кўчада қолди. Мен бунга чидолмадим. Бугун эрталаб бор жамғармамни шу қўшнимга олиб чиқиб бердим. «Янги бошпана қуриб ол, болаларингга ош-овқат олиб бер» дедим. Энди бўлса, ҳаж учун пул тўпламоққа қолган умрим етармикин дея ўйлаганим ўйлаган. Хомушлигим сабаби шу... Бу сўзларни тинглаб турган киши донишманд эди. У кекса кишининг елкасига қоқиб: «Умрингдаги энг катта савоб ишни қилиосан, биродар. Сенинг ҳажинг шу бўлғай!» деди.

Мен шу ҳикматли воқеани ўқиб, кўнглимдан кечди: ҳар биримизнинг қилажак эзгу амалларимиз аввало кўнглимизда зоҳир бўлмоғи керак. Биринчи галда кўнгил уйини пок сақлаб, уни инсонийлик туйғулари ила нурафшон этмоғимиз лозим. Қачонки, дилимиздаги яхшиликлар тилимизга кўчса, дилу—тил бирлигига эришамиз. Бу бирлик бизни ҳақ сарп етаклайди! Ҳақни билмоқ—ўзни билмакдир. Ўзни билмоқ учун интилиш ҳақни танимоқ билан баробардир. Орамизда шундай инсонлар борки, улар ўзларининг яхшилик қилмоқ учун дунёга келганликларини биладилар, шу учун ҳам умрлари давомида ана шунга амал қиладилар. Йўлларида учраган хожатманднинг хожатини чиқарадилар, дардманднинг дардига даво бўладилар, ночор кишилардан ҳеч нарсаларини аямайдилар. Ва шубҳасиз уларнинг қилган яхшиликлари беминнатдир. Юракдан қилинган эзгулик эса савобига айланиб ўз эгасининг умрини янада узайтираверади...

Пайғамбаримиз Муҳаммад Алайҳиссалом айтадилар: «Кимики бирор савооли ишни қиламан деб ният ва ҳаракат қилсаю, лекин уни қила олмаса, Аллоҳ таоло унга бир бутун савоб ёзади. Бордию уша яхши ниятини амалга оширса, ўнтадан то етти юзтагача, балки ундан ҳам кўпроқ савоб ёзади. Агар у бирор гуноҳ қиламан деб ният қилсаю, уни қилмаса, Аллоҳ таоло унга бир бутун савоб ёзади. Бордию ўша ёмон ниятини амалга оширса, битта гуноҳ езади... «Ҳа, қалбимиздаги яхши ниятнинг ўзи ҳам савоб экан. Биз эса кўпинча ақалли дилимизни покламоққа ўзимизда куч тополмаймиз. Енгинамизда яшаётган ночор кимсаларни кўриб кўрмаганга, сезиб-сезмаганга оламиз. Чеҳраси синиққан инсонга илиқ сўз айтмоққа негадир шошилмаймиз. Боши эгик одамнинг ёнига бориб кўнглига қўл солмоқликни ўзимизга эп кўрмаймиз. Чунки, кўпроқ ўзимизни, ўйлаймиз. Ҳузур-ҳаловатимиздан кечгимиз келмайди. Шу тариқа қалбимиз тошга айлана боради. Тошга айланган қалб яхшиликдан ҳам кўра ёмонликка мойил бўлади. Ғийбату—сафсаталарга ўч бўлади. Ҳеч биримизнинг қалбимиз тошга айланмасади, деймаң.

Бир пайтлар қишлоғимизда Номозқул деган подачи яшарди. У эл-юртнинг мол—ҳолини боқиб топган пулини ўзининг кайфу-сафосига сарфларди. Аёли эса қишлоқликларнинг кир-чирини ювиб, кийимларини ямаб рўзғор тебратарди. Болаларининг олди улғайса ҳам, подачи ҳеч инсофга келавермади. Эридан умидини узган аёл бир куни болаларини олиб уйдан чиқиб кетди. «Инсоннинг боши тошга тегса, кўзи очилади», дейишади. Подачи уйи ҳувуллаб қолгандан сўнггина ҳушёр тортди. Оила сини тикламоқчи бўлди. Лекин, ундан ҳеч бир рўшнолик кўрмаган аёли ва болалари уйга қайтишмади. Шундан кейин подачи тақдирига тан бериб, ичишни ташлади. Бутун куч-ғайратини яхшиликлар қилмоққа сарфлай бошлади. Ночорларнинг уйини тиклашда, етимларнинг устини бутлашда, тўй ва азаларда жами юмушларда унинг беминнат хизмати кўринарди. Бир куни шу одам дунёдан ўтди. Ушанда онам; «Номозқул умрининг охирида бари гуноҳларини савобга айлантириб кетди» деганди.

Муборак Ҳадисларни мутолаа қилиб шундай сатрларга кўзим тушди; «Ҳар бир мўмин кишига садақа қилишлик вожибдир. Агар садақага нарса тополмаса, ишлаб, ўзига ва садақага нарса топсин. Унга ҳам қурби етмаса, муҳтожларга ёрдам берсин. Уни ҳам қилолмаса, одамларни яхшиликка йўлласин. Агар шуни қилолмаса, одамларни ёмонлардан қайтарсин, шу билан садақа қилганнинг савобини топаверади...».

Доно халқ орасида худди Ҳадислардаги каби ҳикматли сузлар юради. Эшитишимча, инсоннинг қилган яхшилиги, қолдирган яхши номи ўзининг умридан кўра узунроқ бўларкан. Агар ўйлаб кўрсак, ҳаётимиз давомида бир орзу қиладиган бахт ана шундай узун умрларда эмасмикин. Қилган ҳар бир савоб юмушимиз эса умримизга яна умр қўшаверади. Аслида бу ҳаёт ҳикмати. Муҳтарам юртбошимизнинг «Савоб ишни ҳар ким, ҳар куни қилиши керак» деган сўзлари эса шу ҳикматнинг давомидек туюлади. Бугунги кунларда ҳар биримиз шу теран ҳикматини англаб яшасак, ўз умримизни узайтирсак қанчалар соз. Ана шунда эзгуликлар кўрғони янада баландлаб, жамиятимиз янада мустаҳкамланиб бораверади.

Г. ЖАМИЛОВА.

Жақында бизиң штаттан тыс хабаршымыз Гүлчеҳра Ауезова Қанлыкөл районында болып усы районлық ИИБ хызметкерлериниң бири, аға тергеўши, милиция капитаны А. А. Садықов пенен сәўбетлесип келди.

Быйылғы жылы исленген жумыслары-ңыз ҳаққында айтып берсеңиз?

Қанлыкөл районлық ИИБ ми хызметкерлери усы жылдың ишинде район аймағында ҳәр қандай жынаятшылықтың алдын алыў, жынаятты болдырмаў жүз берген жынаяттың ўақтында ашылыў бойынша бир қанша жумысларды ислеп атыр.

Бирақ деген менен, мәселен жынаятты қыдырыў тараўы бойынша 1996 жылдың 7 айы ишинде 17 жынаят болған болса, 1997 жыл бул көрсеткиш 21 болып 4 жынаятқа өсип кетти.

Соннан пуқаралардың жеке мүлкин урлаў жынаяты 1996 жылы 7 айда 8 жынаят болған болса 1997 жылы 18 жынаятты қурап бул көрсеткиш 225% өсип кетти.

ЖЫНАЯТТЫҢ АЛДЫН АЛАЙЫҚ

Усындай жүз берген жынаятларға айқын бир мысал ретинде Киндикөзек ширкетлик бирлеспеси «Абадан» акционерлик жәмийетинде падашы болып ислеўши пуқара Қалмуратов Марқабай өзиниң балалары Жеңисбай Қалмуратов ҳәм Адилбай Қалмуратовлар менен биргеликте алдын ала жынайы тил бириктирип өзи менен бирге ислеўши пуқара Жийенбаевтың мәкке атыз шетинде арқанлап қойған үш бас қара малын урлаған. Бул бойынша жынаятлы ис қозғалып тергеў ис ҳәрекетлери жүргизилиўи барысында негизги урлықты уйымластырған, алдын урлық жынаяты менен судланған пуқара Жеңисбай Қалмуратов екенлиги анықланды, ол өзи бурын урлық нәтийжесинде жазасын өтеп келген болса да онан жуўмақ шығармай екинши мәртебе жынайы жолға өз әкесин ҳәм инисин системалы рәўиште тартып буннан басқа да үш жынаят ислегенлиги анықланды. Бул бойынша жынаят иси судқа өткерилип олар нызам алдында тийисли жазаларын алды.

Усы тахлеттеги топар ҳалында жынаятқа қол урған 13 адам жынайы жуўапкершиликке тартылды, сондай-ақ усы жынаятты ислеген адамлардың ишинде 9 адам бурын судланғанлығы анықланды.

Жынаяттың алдын алыў бойынша қандай жумыслар ислеп атырсыз?

Жынаяттың алдын алыў бойынша районлық прокуратура суд, ИИБ, салық инспекциясы хызметкерлери менен биргеликтеги координациялық мәжилисинде қарап шығылып, бул жынаятлық келип шығыў себеплери үйренилип талқыланып, ҳәр бир оператив хызметкерлерге белгиленип берилди. Урлық жынаяттың қайсы күнде, қайсы ўақытлары, қай жерде, олардың жүрип өтиў маршрутлары үйренилип шығылып пуқаралардың жеке мүликлерин урлаў жынаятының алдын алыў бойынша «Түн», «Арсенал», «Тазалаў» операциялары шөлкемлестирип дүзилди. Нәтийжеде бул операциялар өз нәтийжесин берди.

«Түн» операциясы ўақтында еки пуқаралардың жеке мүлки яғный жылқыларын урлаў, бир үйге топар ҳалында кирип урлық ислеў фактлери анықланды. Бул бойынша жынаятшылар жынаят үстинде районлық ИИБ ми хызметкерлери тәрепинен усланып, жынаятлы ис қозғалып тергеў ис ҳәрекетлери жүргизилмекте.

Көрсетилип өтилген жынаятларды ашыўда ИИБ ниң алдыңғы хызметкерлерин атап өтсеңиз?

Усы жоқарыда көрсетилип өтилген жынаятларды ашыўда ИИБ ми жынаят қыдырыў тараўы инспекторы К. Курбашов, қатардағы милиционер А. Хожабаев аймақлық участкалық ўәкиллери Р. Садықов., А. Пиримбетов., К. Есенбаев, З. Матмуратов, жас өспиримлер инспекторы С. Сайтовларды атап өтсек болады. Сондай-ақ, ҳәр бир хызметкердиң жуўапкершилигиниң арттырылыўы ҳуқық қорғаў ҳәм қадағалаў уйымлары жумысларының координацияланыўы нәтийжесинде 1997 жылдың ишинде инсан өмирине, қадир қымбатына, ден саўлығына, ар намысына тийиў, тонаўшылық, басқыншылық, гудибозшылықлы ғиябентлик бойынша аўыр түрдеги жынаятлары, ҳаял-қызлар, жас өспиримлер арасында да жүз бермеди.

Қанлыкөл районлық ишки ислер бөлими хызметкерлери Инсан мәплери жылы ҳәр қандай жынаятшылықтың алдын алыўда аянбай хызмет ете береди.

«ӨРТ БӘЛЕСИ»...ТОЙЫП СЕКИРГЕНЛЕР...

Бул күн пүткил халық шаңарағында байрамланатуғын Жаңа жыл байрамы еди. 1996 жыл 31декабрь күни саат 18 лер шамасында Хожели —Қоңырат жолының 14 км. Қоңырат—Нөкис маршруты менен киятырған ДЭУ—113 м/б 52-17 КПН автомашинасынан өрт шығып, автомашина тосаттан жанып кетеди. Нәтийжеде пуқара Тлеўмуратова Сарыбийке ҳәм оның қызлары Ерлепесова Гулзар ҳәм Гулмиралар емлеўханаға түскен. Бир күн өткеннен соң емлеўханада Ерлепесова Гулмира ҳәм оның анасы Тлеўмуратова Сарыбийке өрттен алған жарақаттан қайтыс болған.

Өрт тосаттан болған жоқ, әлбетте «Самал болмаса шөптиң басы қыймылдамайды», —дегендей қурыдан-қуры бул автомашина жанып кетиўи де-гуман еди.

Бәлким, сол күни Сарыбийке қызлары менен жаңа -жылды күтип алыўға тәркинлеп баратырған шығар. Буны енди ҳеш ким билмейди. Сарыбийкениң өмиındағы не бир әрманларын енди өзи менен бирге қара жердиң астына алып кетти.

Бул ҳәдийсе бойынша Өз. Республикасының ЖК—ң 259 ст. «А» пункти менен 1997 жылы 4-январь күни жынаятлы ис қозғалған. Бул қозғатылған жынаятлы ис бойынша автобуста болған жолаўшылардан гүўалар соралып ҳәм судлы медициналық экспертиза пикирлери есапқа алынып, ҳәзир тергеў жумыслары жүргизилип атыр. Алдынала тергеўдиң барысында мыналар анықланды; Қоңырат қаласынан усы автобусқа аты-жөни белгисиз үш жигит минип, автобустың артқы орынлығына отырған ҳәм олар арақ ишкен мәс ҳалында болған. Усы автобус Қанлыкөл районынан өткен соң, олардың қасындағы бала темеки шегемен деп орнынан турып атырған ўақытлары аңғы сумкатурып, сумканың ишиндеги бир шийше сынып, автобустың ернегине жайылып кеткен. Бул ўақыядан кейин олар өз-ара сөз алысып ерегискен, бирақта төбелес болмаған.

Арадан 20 минуттай ўақыт өткеннен соң белгисиз бир себеплерге көре сол сынған шийшедеги спирт жанған. Сол жигитлердиң биреўи жанып атырған өртти өширмекши болып аңғы менен оны тепкилеген, бирақта өшире алмаған. Жанып атырған өрттен автобустың ишинде өрт күшейип кеткен. Бул жынаятлы ис бойынша сол аты-жөни белгисиз адамларды анықлаў бойынша Хожели РИИБ ЖҚБ хызметкерлерине оперативлик тапсырмалар берилип, жуўмағы бойынша тергеў ҳәрекетлери жүргизилген.

Болған ўақыя

Пуқара Баймуратов Советбай Буркитбаевич 1972 жыл 29 август күни Нөкис қаласында туўылған. Нөкис қаласы Кутузов көшесиниң №9 шы жайда жасап турып, ол жәмийетимиз ушын пайдалы мийнет пенен шуғылланбай жүрип, бурын Өз. ЖКның 169 ст. 1 «б» бөлими менен 1995 жылы судланғаннан тийисли жуўмақ шығармай, жынаят ислеў жолына түскен.

Жынаятшылар ислеген қылмысына жараса жаза алды.

Хожели район суды тәрепинен 16 июль 1997 жылы Баймуратов С. 16 жыл, Нурпейсов П. 14 жыл, Мамбетниязов Х. 8 жыл еркинен айырылыўға ҳүким шығарылды.

Солай етип, пуқара Баймуратов С. Б. өзиниң жоқарыдағы көрсетилген ис ҳәрекетлери менен Өз. Р. ЖК—ң 268 ст. 3 бөлим «А» ҳәм «Б» пунктлеринде көрсетилген жынаятты толығы менен ислегени мәлим болмақта.

«Бир жаманның кесири жети журтқа тийеди» дегендей, тойып секирген үш жигиттиң себебинен бир автобус жанып, еки адам набыт болды, қала берсе жолаўшылардың жүреклерин жаралап кетти. Бул бир умытылмас қайғылы ўақыя болып, ҳәммениң кеўиллерин қабартпақта.

Айтыўға аңсат болғаны менен, жазыўға қарағанда қолың қалтырайтуғын ҳәдийсе ҳаққында ҳуқық уйымлары хызметкерлери анық бир шешимге келер. Деген менен жәмийетлик орынларда бундай бийбастанлық етип, кеўлине не келсе, соны ислеп жүргенлерди жуўенлеў керек, әлбетте.

Тергеў уйымлары хызметкерлери болған ҳәдийсени тезирек ашыўға жәмийетшилик жағынан жәрдем көрсетиўлери зәрүр, Әсиресе, жолаўшы-гүўалардан бир сөзлилик, сап-жүзданлылық, мусылманшылықтың барлық нормалары талап дәрежесинде орынланыўы тийис демекшимиз. Булай деўимиздиң себеби автобус айдаўшы автобустың артқы орынлығында отырған жолаўшылардың қандай ҳәрекет етип отырғанын бақлап барыўы керек болғаны менен гейде оны толық дәрежеде орынлай алмаўы итимал. Себеби, жол узақ ҳәрекетин сақлаў қағыйдасын бежериў оған жүкленсин. Бул жерде автобустағы жолаўшылардың да айыбы бардай сезиледи. Олар ўақыя сәдир болмастан, алдын алыўы мүмкин еди ғой.

Жаслар арасында ҳәзирги қыткершилик заманында әсиресе, басқа қалаларға барып спиртли ишимликлер алып келип, атырғанлар күннен күнге көбейип бармақта. Олар ҳәптелеп, он күнлеп ол жерлерде болып, өзлерин көрген-билгенлерин, ауылымызға көрсеткиси келеди. Әлбетте, бул бизиң мусылман халқының миллийлигине жат тәрбиялық әжмийети жоқ нәрселер болып есапланады, Усындай иллеттиң нәтийжесинде спирт шийше сынып, оған өрт тийип кеўилсиз ўақыя жүз берген. «Кемеге мингенниң жаны бир» деген. Ким шегеди маржумлардың азасын? Енди басқаны көзге илмеген, тойып секиргенлер тартсын жазасын!

Б. ХУДАЙБЕРГЕНОВ.
Қарақалпақстан Республикасы прокуратурасының бөлим прокуроры,

Миясар КАБУЛОВА.
Журналист.

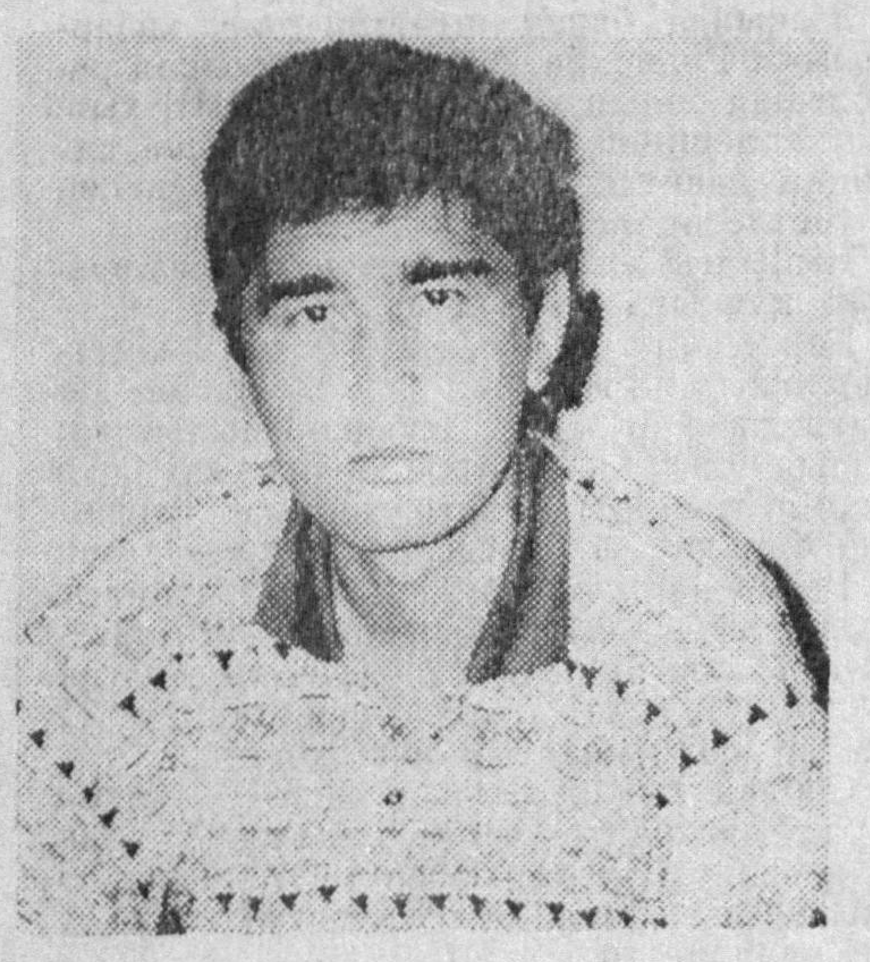

Бизиң штаттан тыс хабаршымыз Гүлчехра Нийетова Қарақалпақстан Республикасы Камолот қорының баслығы Нөкисбай Нағметов пенен сәўбетлескен еди.

Сораў; Биз түсинемиз Республикалық Камолот қоры жас әўладтың ақыллы өз ҳуқықына ийе ҳәм руўхый жақтан жоқары дәрежели болып жетилисиўине мүмкиншилик жаратады. Бул жолда сиз қандай мәмлекетлик ҳәм жәмийетлик шөлкемлер менен бирге ислесип атырсыз?

Өзбекстан Республикасы жасларының **«Камолот»** қоры Қарақалпақстан Республикалық бөлими ашылғанлы берли бир қанша мәмлекетлик ҳәм мәмлекетлик емес шөлкемлер менен биргеликте ис режелерин ҳәм қоспа қарарларын дүзип шығып, жасларды ҳәр тәреплеме жетик болып жетисиўлери ушын биргеликте жумыслар алып барылмақта.

керек. Себеби, исленилген жумыслар өз ўақтында хабарландырыў қураллары арқалы халыққа жеткерилип берилип турыпты. Енди мен жақсысы келешекте исленежақ жумыслар ҳаққында да айтып өтейин.

Республикамыз Президентиниң 1997—жыл 25 июндағы ПФ—1791 санлы «Халықты ҳуқықый тәрбиялаўды жақсылаў, оның ҳуқықый мәденият дәрежесин көтериў, ҳуқықый изертлеўши кадрлар таярлаў системасын жетилистириў, жәмийетлик пикирди үйрениў жумысын жақсылаў ҳаққында» ғы Пәрманы ҳәм Министрлер Кабинетиниң 1997 жыл 22 июлдағы 367—санлы «Ҳуқықый ағартыўшылықты үгит-нәсиятлаў ҳәм халықты ҳуқықый әдебиятлар менен тәмийинлеў бойынша орайды шөлкемлестириў ҳаққында» ғы Қарарын турмысқа енгизиўдеги **«Камолот»** қорының ролин күшейтиў мақсетинде Қарақалпақстан Республикасы **«Камолот»** қоры бөлиминде, оның барлық қалалық ҳәм районлық бөлимлеринде **«КАМОЛОТ—НЫЗАМ»** орайы шөлкемлестирилди, жаслар арасында ҳуқықый билимлерди үгит-нәсиятлаў жумысларын алып барыўды шөлкемлестиримеқте.

Бизиң мақсетимиз ҳуқықый раўажланған демократиялық мәмлекет дүзиў екен, демек биз жасларымызды ҳуқықый билимли етип жетилистириўимиз керек. Мине усы мақсетте үйренилген жәмийетлик пикирлерге сүйенип талқылаў жасап көргенимизде жасларымыздың басым көпшилиги өзлериниң ҳуқықларын толық билмейтуғынлығы, сондай ақ ҳүкиметимиз тәрепинен шығарылып атырған пәрман ҳәм қарарлардың әҳмийетине толық түсинип жетпей атырғанлығы, ҳуқықый мәдениятының жетерли дәрежеде емес екенлигиниң гүўасы болдық. Әпиўайы бир мысал, жас өспиримлеримиз арасында көшеде турған мәмлекетлик мүликлерди бүлдирип

МАҚСЕТИМИЗ—ЎАТАНҒА ХЫЗМЕТ

Атап айтқанда бул тараўда билимлендириў тараўы хызметкерлери, ден—саўлықты сақлаў тараўы хызметкерлери, ҳуқық қорғаў уйымлары хызметкерлери кәсиплик аўқам Федерациясы Кеңеси, спорт комитети, ҳаял—қызлар комитети ҳәм басқада шөлкемлер ҳәм қорлар менен биргеликте бир қанша жумыслар алып барылмақта.

Қарақалпақстан Республикасы **«Камолот»** қоры менен Қарақалпақстан Республикасы спорт комитети, кәсиплик аўқам федерациясы Кеңеси, Халық билимлендириў ҳәм ден—саўлықты сақлаў Министрликлери биргеликте дүзилген қоспа қарары тийкарында өткерилген «Ден саўлықты сақлаў айы»ның өткерилиўи, гәпимиздиң айқын мысалы бола алады. Бул қоспа қарарда **«Камолот»** қорының жаслар арасында «Ден саўлықты беккемлеў айын өткериў ҳәм оны әмелге асырыў муддетлерин 25-июлден 25-августқа дейин белгилеў ҳаққындағы усынысы қабыл етилип, бул қарардың орынланыўы ушын барлық **«Камолот»** қоры қалалық ҳәм районлық бөлимлеринде шөлкемлестириў жумыслары алып барылды. Жасларда ең көп жыйналған орынларында, сондай ақ оқыўшылардың жазғы дем алыс лагерлеринде ҳәр түрли миллий спорт жарыс ойынлары, ҳәр түрли тәрбиялық әҳмийетке ийе болған ушырасыў кешелер. «Қәнекей, жигитлер», «Зийреклер» ҳәм басқа да темаларда жарыслар шөлкемлестирилди, Жеңимпазлар шөлкемлестириўге катнасқан шөлкемлер ҳәм министрликлер тәрепинен баҳалы сыйлықлар менен сыйлықланып барылды. Бул темадағы жарыслар, кешелер барлық район ҳәм қалаларда болып өтип жаслар арасында үлкен тәрбиялық әҳмийетке ийе болды.

Өткен дәўир ишинде **«Камолот»** қоры басқа мәмлекетлик ҳәм жәмийетлик, сондай-ақ мәмлекетлик емес шөлкемлер менен биргеликте алып барып атырған жумысларының бәрин тағы қағазға түсирип отырыўдың өзи артықмаш болса кетиўлери (Мысалы телефон автоматларды сынып атырғанлығы ҳ. т. б.) жасларымыздың ол нәрселердиң халқымыз ушын қала берди өзлери ушын, мәмлекетимиздиң келешеги ушын керек екенлигин түсинип жетиспеўиниң, өзи оларда ҳуқықый мәденияттың белгили дәрежеде жетиспейтуғынынан дәлелат береди. Мине усы кемшиликлердиң алдын алыў ҳәм жасларымыз арасында ҳуқықый билимлерди үгит-нәсиятлаўда **«КАМОЛОТ—НЫЗАМ»** орайы жасларда көп жыйналған орынларында тийисли мәкеме ҳәм шөлкемлер менен биргеликте жумыс алып барыўды баслап жиберди. Бул бойынша барлық ис режелери дүзип шықылған.

«Камолот» қорына Республика жасларының көз қарасы қалай—деп ойлайсыз?

Әлбетте, ҳәммемизде жасларымыз, ҳәм жас болғанбыз. Жаслық ўақыт бул өз алдына бир дүнья екенлигин, көп нәрсе көрсететуғынлығын түсинемиз. Соның ушында олардың толық кеўлинен шығыўдың өзи қыйын нәрсе. Айланып келгенде гәрежетке келип тиреледи. Жүз берип атырған қыйыншылықларға қарамастан Республикамыз жасларының өтиниш тилеклерин ҳәм қызығыўшылықларын толық үйренип шығып, өзимизде бар мүмкиншиликлерди пайдаланған ҳалда жасларымыздың руўхын көтерип, кеўиллерин шад етип, кеўиллеринен шығыўға ҳәрекет етип атырмыз. Мен Республикамыз жасларының **«Камолот»** қорына болған көз қарасының жақсы екенлигине ҳәм Республикамыз жасларының қоллап қуўатлаўы арқасында дүньядағы ең абыройлы қорлардың бирине айланыўына толық исенемен.

Республика жасларына тилегиңиз?

Мен усы газета минберинде турып Республикамыз жасларына келешекте мәмлекетимиздиң өркенлеп раўажланыўына өзлериниң үлесин қосатуғын ҳәр тәреплеме раўажланған ақыллы, саўатлы, ийманлы жаслар болып жетилисиўин тилер едим.

Сүўретке түсирген П. МАТЖАНОВ.

СЎРАНГ, ЖАВОБ БЕРАМИЗ

Кредитни бериш тартиби қандай? (Нукус шаҳри К. Кадиров).

Кредитни бериш қуйидаги тартибларга риоя қилинган ҳолда амалга оширилади:

1). кредит олиш учун берилган аризани кўриб чиқиш ва бўлғувси мижоз билан яқиндан танишиш;

2). мижознинг кредитни тўлашга лаёқатлилигини аниқлаш ва ссуда бўйича хавф-хатарни баҳолаш;

3). кредит шартномасини тайёрлаш ва имзолаш;

4). шартномада белгиланган шартларнинг бажарилиши ва кредитнинг қопланиши устидан назорат олиб бориш;

Мижоз кредит олиш учун дастлаб ариза беради. Аризада ссуда тўғрисидаги қуйидаги маълумотлар ўз аксини топган бўлиши керак:

а) ссуда олишдан мақсад;
б) ссуданинг миқдори;
в) ссуданинг муддати;
г) ссуданинг тури (таъминланган еки таъминланмаган ссудами).

Агар аризанинг мазмуни банкнинг кредит сиёсати мазмунига мос келса, у ҳолда банк 2 босқичга, яъни мижознинг кредитга лаёқатлилигини аниқлашга киришади.

Мижоз кредитга лаёқатли деб топилган тақдирда, банк кредит шартномасини тузишга киришади. Бу босқичда банк ссуданинг асосий тавсифларини, яъни:

— кредитнинг тури;
— йиғиндиси;
— муддати;
— қоплаш усули;
— таъминланганлиги;
— кредитнинг баҳоси ва бошқа шартларни белгилаб олади.

Қандай ишлар бўйича ҳимоячининг иштирок этиши шарт? (Нукус шаҳри А. Жалиева).

Ўзбекистон Республикаси ЖПКнинг 51-моддасига биноан, қуйидаги ишлар бўйича:

— вояга етмаганларнинг иши бўйича;

— соқовлар, карлар, кўрлар, жисмоний нуқсони еки руҳий касаллиги сабабли ўзини-ўзи ҳимоя қилиш ҳуқуқини амалга оширишга қийналадиган бошқа шахсларнинг иши бўйича;

— судлов иши олиб борилаётган тилни билмайдиган шахсларнинг иши бўйича;

— жазо чораси сифатида ўлим жазоси тайинланиши мумкин бўлган жиноятларни содир қилишда гумон қилинаетган еки айбланаётган шахсларнинг иши бўйича;

— шахсларнинг манфаатлари ўзаро қарама-қарши бўлиб, улардан бири ҳимоячига эга бўлган ишлар бўйича;

— давлат айбловчиси ёки жамоат айбловчиси иштирок этаётган ишлар бўйича;

— жабрланувчининг вакили сифатида адвокат иштирок этаётган ишлар оуйича;

— тиббий йўсиндаги мажбурлов чораларини қўллаш тўғрисидаги ишларда ҳимоячининг иштирок этиши шарт.

Суриштирувчи, терговчи, прокурор ёки суд ишнинг мураккаблиги ва ошқа ҳолатлари туфайли гумон қилинувчи, айбланувчи ўз судланувчи ўз ҳуқуқларини амалга оширишда қийналиши мумкин деган хулосага келса, бошқа ишлар бўйича ҳам ҳимоячининг иштирок этишини шарт деб топишга ҳақлидир.

Башарти ушбу моддада кўрсатилган ҳолларда гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчи томонидан ёки уларнинг илтимосига кўра ёхуд розилиги билан бошқа шахслар томонидан ҳимоячи таклиф қилинмаган бўлса, юридик маслаҳатхона мудири суриштирувчининг, терговчининг, прокурорнинг ёки суднинг талаби бўйича суриштирувда, дастлаоки терговда ёки ишни судда муҳокама қилишда иштирок этиш учун ҳимоячи тайинланиши шарт.

МОЛ ЎҒРИЛАРИ ҚЎЛГА ТУШДИ.

Тўрткўл туман ИИБ да содир этилган жиноятларни тезкор усулда очиш яхши йўлга қўйилган. Шу йил 13 июлга ўтар кечаси номаълум шахслар Мискин ДФХУ—си 4 бригадасида яшовчи нафақахўр Абаев Бозорнинг қўрасига кириб, 2 бош, қўшнилари—Қўзибоқаров Йўлдош, Байрамқиличев Егамқилич, Тоғонова Гўзал ва Шерипов Тўхтабойларнинг ҳам биттадан молини жами 6 бош қорамолни ўғирлаб кетишади.

Мол эгалари дастлаб милицияга хабар қилмай ўзлари қидиришади. Ниҳоят орадан уч кун ўтгач мол аччиғи жон аччиғи деганларидак, ёрдам сўраб туман ИИБ га келишади. Албатта шунча вақт ичида жиноятчилар изни яширишга ҳаракат қилишлари табиий.

Туман ИИБ бошлиғининг биринчи ўринбосари, милиция подполковники Юсуфбой Қаландаров бошчилигида тезкор гуруҳ тузилиб, аниқлаш, ушлаш тадбири ишлаб чиқилди... Жиноятчилар молларни Тўрткўл мол бозорига олиб чиқмаслиги аниқ эди. Шу боис тезкор гуруҳ қидирувни қўшни Хоразм вилоятидан бошлашди. Ниҳоят Дўстлик шаҳридаги қассобхоналарнинг биридан ўғирлик молларидан бирининг боши топилди. Топилган калаванинг учи аста ечилиб, тортила бошланди. Ўрганган кўнгил ўртанса қўймас деганларидек бир марта ўғирлик қилиб, берилган «тарбия»дан тўғри хулоса чиқармаган 1969 й. т. ҳеч қаерда ишламайдиган Ш. К. ёнига Н. Е. ва У. Ш. ларни олиб, ҳамқишлоқларига хиёнат қилган. Мазкур жиноятни очишда участка нозири, милиция катта лейтенанти Шуҳрат Жумабоев, ЖКБ ходими, милиция лейтенанти Норимматт Алламовлар фаол иштирок этишди.

Д. ХУДОЙШУКУРОВ,
Журналист.

ҚУТЛЫҚЛАЎ

ҲҮРМЕТЛИ КӘСИПЛЕСИМИЗ
Алтынай ЖУМАНИЯЗОВА

Сизди 21—сентябрь туўылған күниңиз бенен шын жүректен қутлықлаймыз. Сизге узақ өмир, ден—саўлық, шаңарағыңызға аманлық тилеймиз деп «Адам ҳәм Нызам» газетасы жәмәәти.

ЕСКЕ АЛАМЫЗ

ӨМИРДЕН МӘҢГИ КӨЗ ЖУМҒАН ӘКЕМИЗ БАТЫР РОМАН УЛЫ!

Сиз арамызда болғаныңызда өзиңиз бенен бирге Сизиң 56 жасыңызды белгилеген болар едик. Әттең сум әжел сизди арамыздан мәңги алып кетти.

Сизди бүгин еске алыўшы ул—қызларыңыз, туўған туўысқанларыңыз ҳәм бир топар досларыңыз.

Қарақалпақстан Республикасы Прокуратура жәмәәти, Беруний району прокуроры Садулла Жуманиязовқа ағасы
ҒАФУРОВ Аллаберген Абдуллаевичтиң
қайтыс болыўына байланыслы терең қайғырыўы менен кеўил айтады.

Қарақалпақстан Республикасы Прокуратура жәмәәти. Төрткүл району прокуратурасының тергеўшиси Әширбеков Тимур Әширбековичке ағасы
ӘШИРБЕКОВ Абат Әширбековичтиң
қайтыс болыўына байланыслы терең қайғырыўы менен кеўил айтады.

«АДАМ ҲӘМ НЫЗАМ»

ШӨЛКЕМЛЕСТИРИЎШИЛЕР; Қарақалпақстан Республикаси Прокуратурасы, Әдиллик Министрлиги ҳәм Ишки ислер Министрлиги.

Газета А-3 формасында нусқасы 12500 578 буйыртпа менен басылды.
Газета айына 3 мәртебе шығады.

Бас редактор Роза КӨБЕЙСИНОВА.

Редакцияның жәмийетлик кеңесгөйлери;

Парахат АЙТНИЯЗОВ, Бахмурат СЕЙТМУРАТОВ, Батыр МАТМУРАТОВ, Халмурза МАМУТОВ, Фархад НИЗАМОВ, Азат НУРЖАНОВ, Жаңабай САДЫҚОВ, Жаңабай ШЫЛМАНОВ, Замира ШАМУРАТОВА, Ҳакимбай ХАЛИМОВ.

Мәкан жайымыз;

Инд; 742000. Нөкис қаласы

Ғәрезсизлик көшеси №44 жай.
телефон; редактор; 4—47—59.

Басыўға рухсат етилген ўақты 15.00
Индекс 64524.

Баспасөз бойынша Қарақалпақстан Республикасы Мәмлекетлик комитетиниң Нөкис полиграфкомбинаты.